

La pèrdua d'un petit paradís

Eduard BARDAS i PLANELLAS

Amb ulls oberts de noi. Records de Sant Feliu de Guíxols dels primers anys del segle
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Biblioteca Serra d'Or, núm 136
Barcelona, 1994, 206 pàg.

Algun dia s'hauria d'estudiar seriosament l'impacte i la influència que el llibre de *Gaziel Sant Feliu de la Costa Brava* ha causat entre els «guixolencs sense aigualir» –segons expressió d'Eduard Bardas– que l'han llegit. Dic això perquè em fa la impressió que el nou llibre que ací ressenyo en podria ser un bon testimoni.

Efectivament, Bardas n'explicita l'elogi en les seves memòries d'infant: «esplèndid i immillorable llibre d'una *Vila del Vuitcent* que tan admirablement glossà un altre ganxó... el nostre finíssim Gaziel». Lloança prou justa, que compartim amb seguretat tots els lectors de l'il·lustre escriptor guixolenc.

Els dos autors –salvant totes les distàncies literàries que calguin– visque-

ren d'infants una experiència diametralment oposada i, ensems, coincident. La família de Gaziel abandonà Sant Feliu en la millor època de la indústria surera, quan el petit Agustí Calvet tenia tot just sis anys. Un exponent de la rica burgesia guixolenc que es venia el negoci per anar a viure de renda a la Barcelona que els havia enlluernat amb l'Exposició Universal del 1888.

Això s'esdevenia, precisament, en els mateixos instants que un menestral empordanès, de la Jonquera –Jeroni Bardas, pare de l'autor del llibre a què ens referim–, immigrava a Sant Feliu, com molts d'altres, per buscar-hi feina de taper. Uns quants anys després, la seva muller Francesca Planellas i el fill de quinze anys –com tantes famílies ganxones, també– es veieren obligats a emigrar del seu poble, per instal·lar-se a

Barcelona; efecte de l'agreuament de la crisi de la indústria surera durant la Primera Guerra Europea.

Per consegüent, l'experiència de l'un i de l'altre, des del punt de vista de les circumstàncies històriques i socials, era absolutament diferent. Compartien, en canvi, la vivència d'una infantesa viscuda a Sant Feliu, el transplantament –bruscament dur– a Barcelona en una edat encara tendra i l'enyorança d'una terra feliç, d'un paradís perdut.

Gaziel i Bardas tenen en comú l'enyor d'una arcàdia, ràpidament superada per l'acceleració de la història. Els conflictes socials no apareixen en els seus escrits, ni a nivell de carrer ni a nivell laboral. I si Gaziel atribueix la desaparició d'aquell món idíl·lic a la ciència, Bardas ho fa al maquinisme de la indústria surera. Segons ell, llavors, la

novetats – novetats – novetats – novetats

GUILERÉ, Christian. *Girona al segle XIV*. Volum II. Ajuntament de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, 500 pàg. (Biblioteca Abat Oliva, 137).

Ignasi Buxó i Gou. Olot, Associació de Veïns del barri de Sant Miquel, 1994, s.p.

JUANOLA i BOERA, Albert. *Societat de Socors Mutus d'Obrers «La Camèlia»*. La Vajol. Figueres, Societat la Camèlia, 1994, 149 pàg.

JULIÀ i FIGUERAS, Benet. *Doctor Josep Pascual i Prats*. Primer president del Col·legi Oficial de Metges de Girona. Barcelona, L'Eix editorial, 1994, 79 pàg.

MALUQUER i SOSTRES, Joaquim. *Rafael Patxot i Jubert. Mecenes i científic*. Barcelona, Pòrtic, 1994, 112 pàg.

MARQUÈS, Jaume; MIRAMBELL, Enric; SAGRERA, Jordi. *Els Banyes Àrabs de Girona*. Girona, Consell Comarcal del Gironès, 1994, 102 pàg.

MARQUÈS SURIÑACH, Joan. *Testigos de la fe durante la guerra civil (1936-1939)*. Girona, Palahí A.G., 1994, 392 pàg.

Mela Muter. Girona, Ajuntament, 1994, 80 pàg.

Memòria de la recerca 1993. Girona, Universitat, 1994, 178 pàg.

MOLERO, Natàlia. *Em traguères del cor*. Tarragona, El Medol, 1994, 125 pàg.

MONCUNILL i CIRAC, Nicolau. *Un crit a Palau-sator*. Valls, Publicacions Alt Camp, 1994, 177 pàg.

NOGUÉS, Maite. *Gats en zel*. Barcelona, Columna, 1994, 222 pàg.

OLIVA, Salvador. *Fugitiu*. Barcelona, Quaderns Crema, 248 pàg. (Biblioteca mínima, 37).

PLANES MUNDET, Josep. *Europa unida. Esquema de constitució*. Girona, Curbet i Marquès, 1994, 80 pàg.

3r recull dels «Premis Manuel Tolosa i Surroca de contes infantils» (1984-1993). Cassà de la Selva, Colla Excursionista Cassanenca, 1994, 71 pàg.

SAPENA, Carles. «El patrimoni cultural de la vall de Llèmena (II)» dins *Plecs de la vall de Llèmena*, 11 (desembre, 1994), pàg. 1-19.

VERT PLANAS, Josep. *Els transports a Girona*, III. Olot, Alzamora, 1994, 403 pàg.

fàbrica de taps venia a ser «una vertadera companyonia, una associació, lliure i xiroia, de companys, d'amics, de gairebé familiars..., aquell qui, per pura casualitat, era l'amo, semblava com si s'esforcés a aparèixer en públic representant la menys quantitat d'amo possible; i aquell a qui li tocava d'ésser treballador senzill, pel seu cantó,... procurava d'aparentar ésser com menys assalariat millor». A Sant Feliu, aleshores, doncs, el món del treball era tot «germanor i equilibri social». Amb la introducció de la maquinària a la indústria tot canvià, i s'esvaï aquella mena de xauxa.

Ultra aquest fons o discurs ideològic subjacent, molt semblant al de Gaziell, les curtes evocacions que Eduard Bardas fa dels costums arrelats a la seva ciutat pretenen de recuperar els trets distintius de la identitat ganxona. Conta vivències poc importants, però suficientment significatives de les peculiaritats guixolenques. Aquesta intenció, bàsicament costumista, descrivint espais oberts a la relació social (carrers, festes, tradicions, etc.), es combina perfectament amb l'exclamació de lleugeres lamentacions per un món nostàlgic, sense retorn: «Ah, qui hi pogués tornar, encara ara!».

Per altra part, intenta d'utilitzar un llenguatge literari, poètic, on s'insereix sovint un altre registre més col·loquial i graciós, amb expressions «salades» i mots típics de «l'enyorada parla popular ganxona»: Sant Domingo, les Seis Esquinas, Matadero, estudi-plaça (públic)/estudi lai (per laic), cas Carrabiu, cas Romagué, pades, gavinet, «es cantó», «es seu noi», «menjar cigrons», «sant tornem-hi», «fer rodó», «anar a fel·la» (fer-la), per anar a xalar o passar-s'ho bé en una sortida, mos (ens) cou el cul», etc. Potser n'abusa un pèl, de la utilització de l'adverbi de grau «bon xic» (=força, bastant, prou). Però, en tot cas, és d'agrair la riquesa i expressivitat del vocabulari que l'autor, enamorat de les paraules —com deia la Montserrat Roig—, maneja amb naturalitat.

El llibre comença amb la descripció de l'ambient familiar, dels carrers escenaris del seu joc, i dels veïns. A través d'aquests descobreix el món del

pagès que mena unes terres de regadiu a tocar la platja de Sant Pol: «Allò sí que era tot sa i bo»: la gent, el Noble (el cavall), la terra grassa i flairosa, l'aigua clara i fecundant de la sínia, els fruits...» Unes terres de conreu que fins ben poc, és cert, no han desaparegut amb la total urbanització de l'indret.

També el seu pare, de caràcter més aviat sorrut per ser d'ascendència de l'Albera, menà un hort a l'altra banda fèrtil de la població, a Mascanada, prop de la riera de les Comes. Com la majoria de tapers i pescadors, tenia un tros de terra («la vinya» i uns saions) per ajudar una mica la necessitat dels seus i com a distracció, on no era rar de fer-hi una bona cargolada. I fins i tot el capellà de les Carmelites hi tenia a prop un hort, en aquella contrada. Cosa que, a l'Eduard, li suposà l'experiència breu —poc gratificant en un poble anticlerical— d'haver de fer d'escolà.

La presència de la mare —de nissaga guixolenca— és constant, sempre a l'ombra, humil, feinejant i sostenint afectivament i material el pes familiar. Però esdevé protagonista d'una prometença religiosa, a l'ermita del Remei. El que li dona peu, a Bardas, a parlar de l'aplec de sant Baldiri.

El nen, el personatge principal, es mou des de la formalitat d'haver d'anar

a l'escola (a l'estudi-plaça) —on no manca una nota d'humor sobre el desventurat mestre, enganyat per la dona— i a aprendre idiomes al Convent, passant per carrers i botigues —la de Juli Garreta!—, fins a fer rodó o campana, robar fruita verda a can Pitxo i Sant Amanç, a parlar ballestes, caçar bolets, etc.

L'infant que va creixent, alimentat de pa amb oli o, millor encara, amb vi —una menja capaç de reanimar els cavalls defallits que tiraven de les carretes— i recuits de la Vall d'Aro, aviat sent el pessigolleig de l'adolescència i esgrimeix sense èxit els primers i tímids tempteigs d'apropament a l'altre sexe, emparat per la penombra màgica del cinema Vidal. El cinematògraf, els músics (Gravalosa i Arseni, amb Garreta) i el jardí del poeta local Salvador Albert conformen el món artístic del noi amb «ulls oberts».

I mentre les festes tradicionals, la «passada» (cercavila, en altres llocs) amb la bomba i els focs de Sant Joan, engresquen la població juvenil de Sant Feliu, el xiulet d'un tren que, a més, feia de rellotge públic. El tren, la desaparició del qual, diu, «vergonyosament hem tolerat».

Amb la mort prematura del pare, com n'havia estat la dels germans, mare i fill s'acomiaden tristament del poble que els havia vist néixer. L'entranyable tren, aquesta vegada, no els porta a la Font Picant a fer-hi la berenada i a tastar-hi l'aigua, sinó a Girona, on agafen el tren gros que el conduirà a una gran ciutat gran, anònima, Barcelona. Mestrestant la goleta Comercio dels Irla portava, per mar, els farcells de més volum i pes.

D'adult, el protagonista, molt de tant en tant, ha retornat a la seva ciutat a resseguir-hi, amb sentiment, els espais de les seves vivències i dels records fragmentaris, ben guardats en un racó de la seva memòria, on han esdevingut —ajudats de la imaginació— una «bona època, la belle époque, autènticament senyorívola», un paradís materialment perdut per als qui encara hi residim, però intensament viu en el record de molts guixolencs allunyats de la seva terra, i dels lectors de Gaziell i —ara, a més— d'Eduard Bardas.

Eduard Bardas Planellas

AMB ULLS OBERTS DE NOI

Records de
Sant Feliu de Guíxols
dels primers anys
del segle

BIBLIOTECA
SERRA
D'OR

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Àngel Jiménez